

OSMANLI SAN'ATINDA VAZOLU VE VAZOSUZ ÇİÇEK DEMETLERİ

Gölbün ÜNVER

Osmanlı Türk'leri ince sanatlarında, her asra göre değişik özellikler taşıyan ve birer tezyinat rönesansımız sayılabilecek derecede çeşitli mevzularda pek önemli tezhip ve minyatürler kütüphanesi ve müzelerimizde mevcuttur. Sadece minyatürlerimizin sayısı 15.000'i geçer. Tezhiplerimiz için bu kategoride henüz bir sayım yapılmadığından takribî bile olsa, bir miktara yaklaşmak mümkün değildir.

Bu arada tahta, duvar, taş ve çini üzerindeki tezyini unsurlarımız da pek çoktur ve bir yapılan bir daha görülmeyecek derecede çeşitlidir. Osmanlı ince san'atlarında resim, tezhip ve süslemelerin çeşitli olmaları bilhassa diğer san'at ekollerinden ayırıcı mahiyettedir.

Bütün bunlardan eserlerde, makalelerde ve kongre tebliğlerinde şimdilik mukayeselerden uzak kalınarak mahdud işlenmiş malzeme takdimi şeklinde bahsedilmiştir. Fakat tezyinatımızda asırlar boyu pek çok sayıda bulunan vazolu ve vazosuz buketleri ayrıca bir konu halinde sunan tebliğlere az rastlanmaktadır. Bu konumuzda vazolu ve vazosuz çiçek demetlerimizden söz açmak, ve pek azını derleyebildiğimiz örneklerden asıllarına uygun olarak yaptığımız çalışmalarını göstermek emelindeyiz.

Şimdilik asırlara göre bir ayırım yapmaksızın genel bir bakışla söyleyebiliriz ki, Osmanlı Türk Sanatında bu konu çok önemli ve zengin bir varlığa sahiptir.

XV. ci asırda bilhassa Fresk süslemelerde diğer asırlardaki özellikleri göremezsek bile Bursa'da Sultan Cem ismi verilen Fatih'in diğer oğlu Atik Mustafa Türbesi'nde vazolu veya vazosuz stilize çiçeklere rast gelinmektedir.

Edirne'de, Sultan II. Murad'ın yapıldıktan sonra bir süre Mevlevilere tahsis olunan Muradiye Camii Fresklerinde ve yine aynı padişahın yaptırdığı Üç Şerefeli Camii'nin avlusundaki kubbe içi süslemelerinde üzerlerinde durulacak örnekler vardır. İstanbul, Bursa ve Edirne'de muasır eserlerde de bu tip süslemelerin mevcut olabileceği hatırımızdan uzak değildir. Bu asrın yazma eserlerinde, bilhassa Fatih'in hususi kütüphanesi için sarayın nakışhanesinde baş üstad Baba Nakkaş'ın nezaretinde yapılan tezyini eserler de oldukça çoktur. Bir albüm içinde İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi F. 1423 de saklı bulunan bu mühim hazine tetkik olunarak neşrolunmuştur. Bunlar tamamen stilizedir ve tabiatten olanları sayılabilecek kadar azdır.

XVI inci asırda tezyinatımız daha çok muhtelif zevklerin ve görgülerin derecesine göre inkişafına maruz kalmış bazen çok tafsilatlı bazen de az detaylı olarak yapılmıştır. Kumaşlar ve çinilerdeki göbekler ve şemseler stilizedir. En güzel örnekler mezar taşlarında rastlanılmaktadır ve toplanılamayacak derecede çoktur.

XVII. ci asırda vazolu ve vazosuz çiçeklerle sayılı olmakla beraber resimli eserler yazılmağa başlanmıştır.

Bunların bir kaçında cidden güzel parçalar vardır. Topkapı Sarayı Harem Dairesi de bu nadide örnekler bakımından çok zengindir.

Konumuzun en zengin asrı XVIII inci yüzyıldır. Bu asrın ortasında röko ko tezyinat da süslemelerimize girmiş ve bu yeni görüşle çoğunluğu stilize edilmiş cidden güzel örnekler vücuda getirilmiştir.

Bu kabil çiçek buketleri ve müferrid olarak çizilenler çiçek mecmualarında, mezar taşlarında, taş süslemelerinde, kitaplarda, levhaların boş yerlerinde, fermanların üst köşelerinde ve tuğraların etrafında, eski evler ve konaklarda ve sarayların duvarlarında, tahta pencere ve dolap kapaklarında çok sayıda görülmektedir. Eski Anadolu evleri de bu tip süslemeler bakımından zengindir. Bursa'nın halen en eski evlerinden sayılmağa değer, Abdal Murad Mahallesinde 1182 (1768) tarihli evde kayda değer örnekler bulunmaktadır.

En güzel eserleri Ali Üsküdarî Yustüfu Mısraî ve talebesi vermişlerdir.

XIX uncu asırdaki vazolu ve vazosuz buketler, görebildiklerimize nazaran diğer asırlarda olduğu gibi hem çok ve hem de kıymetli çalışmalardır. Hezargırad'lı Mehmet Ataullah, Mehmet, Ali Nakşibendi ve Mücellid Salih, Hüsnü Efendiler ve talebeleri yüksek san'at değeri bulunan son derece güzel ve ince eserler vermişlerdir.

XX. ci asrın ortalarında İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nde otuz senedir devam etmekte olan Türk Tezyinatı seminerlerinde bu konu üzerinde önemle durulmuş ve esas örneklerle sadık kalınarak yapılan yeni kompozisyonlardan iyi sonuçlar elde edilmiştir.

Türk çiçeklerinden, gerek stilize ve gerek tabiattan örnek alınarak yapılan terkiplerde en önemli özelliklerden

biri de, çiçeklerin üst üste değil de yan yana dizilmiş olmasıdır. Bunda simetriye ehemmiyet verilir. Sağdakiler solda tekrarlanabildiği gibi aynı yerlerde başka çiçeklerle değişme yapılır. Taşdakiler kabarık olarak hakkedilir. Kitapdakiler suluboya ile ekseriya guvaj usulünce yapılır. Saraylarda, mabetlerde ve evlerde tahta ve fresk üzerindeki yağlıboya ile işlenmiştir. Bazılarında ise kendi renklerinde gölge ve iç hatlara önem verilir. Çinilerde olduğu gibi sade bir tarzda yapılanlarda vardır. Orijinallerindeki bu gibi ayrıntılara dikkat edilirse aynen yapılması sırasında hiçbir zorlukla karşılmaz.

Klâsik bir mahiyet alan bu stille tabiatten yeni çiçeklerle de böyle kompozisyonlar yapmak her zaman mümkündür.

BUKETLER VE İZAHLARI

- 1 — İstanbul'da Takyeci Camii çinileri üzerinde vazo içinde karanfiller.
- 2 — Üsküdar, Eski Valide Camiinde bulunan kalın mum altlıklarındaki buketlerden biri. XVII. Asır (Kopye Dr. A. Süheyl Ünver).
- 3 — Bir tuğra üzerindeki buket, Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kütüphanesi XVIII. Asır (Kopye Dr. A. Ünver).
- 4 — Aslı Hacı Dede tarafından lâke kap üzerine yapılmış, Edirne tarzında vazolu bir buket. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Koleksiyonundan K. 1681 XVI. asır (Kopya Dr. A. S. Ünver).
- 5 — Kayseri Halk Kütüphanesinde bulunan bir lâke kap üzerindeki buket XVIII. Asır (Kopya Dr. A. S. Ünver).
- 6 — Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kütüphanesinde bulunan bir bu-

- ket XVIII, asır. (Kopya Dr. S. Ünver).
- 7 — Topkapı Müzesinde bir buket. XVIII. asır. (Kopya Dr. A. S. Ünver).
- 8 — New York, Colombia Üniversitesi, Butler Kütüphanesindeki bir yazma eserde bulunan buket XIX uncu asır (Kopya Dr. A. S. Ünver).
- 9 — Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Kütüphanesinde bulunan 2110 No:lu yazma eserin kapak tezyinatı XIX uncu asır. (Kopya Dr. A. S. Ünver).
- 10 — Sultan Mahmut'a ait bir yazı altlığı üzerinde buket. Topkapı Sarayı Müzesi, Hazine Kütüphanesi No: 2264 de, XIX uncu asır. (Kopya. Cahide Keskiner).
- 11 — Bir Kur'an sahifesini süsleyen ve mücellit Salih Efendi tarafından yapılmış bir vazolu buket. XIX. Asır (Kopya: Mine Balioğlu).
- 12 — Ali Nakşibendi'nin bir Kur'an sahifesindeki vazolu buketi. XIX uncu asır. (Kopya: Azade Akar)
- 13-19 — Eski tarzda yeni kompozisyonlar (Dr. A. S. Ünver, G. Ünver Tülay Ölcz, Sema Sıdal).

FLOWER BOUQUETS WITH AND WITHOUT VASES IN THE OTTOMAN ART

Gülbün ÜNVER

A large variety of highly significant specimens of Turkish illuminations and miniature art works, all reflecting the different characteristics of each century, are found on a large scale in our libraries and museums. The miniatures alone number over 15,000. Yet the exact quantity of the illuminations are beyond estimation since these have not been enumerated in their categories.

On the other hand, the decorative elements seen on wood, walls, plasters, stones and tiles are outnumbered and diverse enough not to be encountered again in similar forms. This variety observed in paintings, illuminations and miniatures of the Ottoman fine arts, maintains a distinctive character among other art schools.

All the above have been subjects of books, essays and congress papers in the nature of briefly presented material leaving off any comparisons. Yet little attention has been given to flower arrangements with and without vases which have come to be highly popular in the Turkish art throughout centuries. Therefore, our aim is to draw a brief outline of flower bouquets in different centuries and to present demonstrative samples of same.

A general outlook on the subject will show that this decoration is strongly existent within the Ottoman Turkish art.

Although flower decorations of the fifteenth century, particularly those in

frescoes, do not bear the characteristics of other centuries, the Mausoleum of Sultan Cem, son of Mehmed the Conqueror, presents rich samples of stylized flower bouquets in simple arrangements or in vases. (This mausoleum in Bursa which is named after Sultan Cem, in fact belongs to Mehmed the Conqueror's other son, Atik Mustafa). There are also samples of high interest on the frescoes of the Muradiye Mosque in Edirne, which, shortly after its construction was reserved to the Mevlevi dervishes by Sultan Murat II. Furthermore, the interior dome decorations in the courtyard of the Üç Şerefeli Mosque also built by the same ruler are worth mentioning. Similar flower decorations likewise occur on contemporary monuments in Bursa and Istanbul.

The manuscripts of the fifteenth century contain rich decorative works. Namely, the flowers painted for the private collection of Mehmed the Conqueror under the supervision of Baba Nakkaş, the chief artist of the palace, are being preserved in the Istanbul University Library (K. F. 1423). The flowers in this album are all stylized and naturalistic forms hardly appear.

Flower decoration in the sixteenth century was more or less exposed to developments of certain degrees of tastes and traditions, and were thus drawn and painted with either too much or very little detail. The medallions and Şemse designs appearing on fabrics and tiles are in stylized form and natura-

listic samples are scarce. The most attractive forms are found on tombstones in a very great number.

In the seventeenth century a few illustrated works chiefly containing flowers with and without vases started to appear. Beautiful bouquets are found in some of these. The rare samples on tiles of the Harem Section of the Topkapı Palace are also of major importance.

The eighteenth century presents the richest samples to our subject. Rococo style first made its appearance during the middle of this century and truly unique designs were created. A great number of bouquets in this style and single flowers are found in floral reviews, over tombstones and other stone ornaments, in manuscripts, around calligraphic forms on upper corners of official decrees, around tuğras (imperial monograms of the sultans) on the walls of old houses, palaces, and over wooden windows and cupboards. This fashion particularly held favor in the Anatolian houses. Namely, a house remaining from 1182 (1768) in the Abdal Murad district of Bursa is worth mentioning. Likewise, such artists as Ali Üsküdarî, Yusufû Mısrî and their students have created the finest samples.

The flower bouquets observed in the nineteenth century are abundant like those of the preceding centuries and their value of art are just as high. Mehmed Ataullah of Hazergırad, Mehmed, Ali Nakşibendî, Mücellid Salih, Hüsnü Efendi are some of the artists who created remarkable works, each reflecting fineness and high artistic ability.

This subject has been closely studied for a period exceeding thirty years at the Turkish Art seminars held in the Institute of the History of Me-

dicine in the University of Istanbul. Importance has been attached to creating new compositions from old floral forms and good results have thereby been achieved.

With respect to the characteristic points reflected in flower bouquets with and without vases; they never give an impression of depth. Floral compositions created from either stylized or naturalistic forms are arranged to appear side by side instead of one above the other. Symmetry is the main element. The flowers on the right occur identically on the left or in some cases may be replaced by different flowers. Color repetitions rarely occur. Flower bouquets over stones are in reliefs. Those appearing in manuscripts are worked with gouache colors, whereas floral decorations adorning palaces, mausoleums and houses are in oil colors over wood and frescoes. On some designs color shadings and inner border lines are used. Plain colorings such as those observed on tiles are also common. If all the above mentioned details of original samples are carefully examined, no difficulties will be encountered during their reproductions. By using this style which assumes a classical character, it is always possible to create new compositions from flowers of the nature.

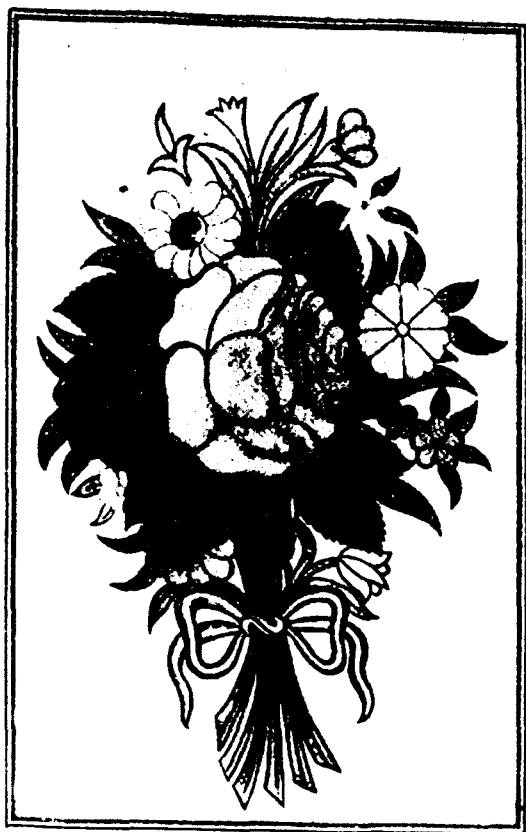
THE BOUQUETS AND THEIR EXPLANATIONS

1. Carnations in a vase on the tiles of the Takyeci Mosque in Istanbul. Sixteenth century.
2. One of the two bouquets on the thick candle bases at the "Eski Valide" Mosque in Üsküdar. Seventeenth century (Repr. by Dr. A.S. Ünver)
3. One of the two bouquets on an official decree bearing a tuğra (im-

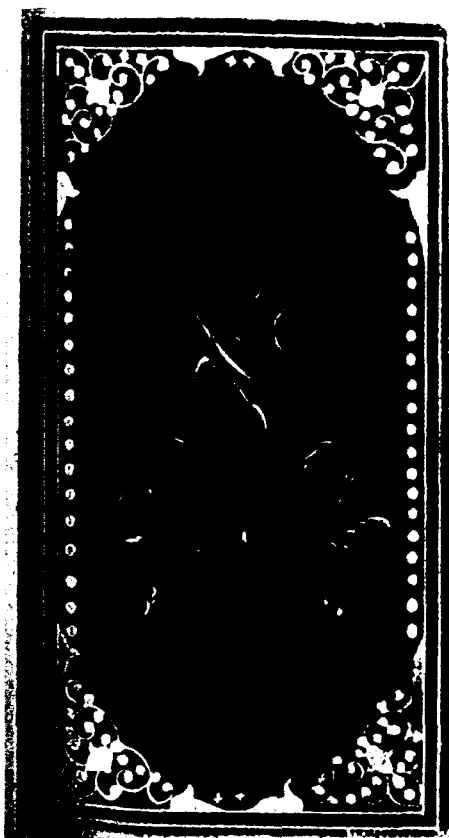
- perial monogram of the Sultan). At the Topkapı Palace Museum, Treasure Library. Seventeenth century Repr. by Dr. A.S. Ünver).
4. Bouquet in a vase in Edirne style. Original by Hacı Dede on Lacquered book-cover. In Süleymaniye Library, from Esad Efendi Collection. K. 1681 eighteenth century (Repr. by Dr. A.S. Ünver)
  5. A bouquet on lacquered book-cover at the Kayseri Public Library. eighteenth century (Repr. by Dr. A.S. Ünver)
  6. A bouquet in the Treasury Library of the Topkapı Palace Museum. eighteenth. century (Repr. by Dr. A.S. Ünver).
  7. A bouquet in the Topkapı Palace Museum. eighteenth. century (Repr by Dr. A.S. Ünver).
  8. A bouquet found in a manuscript at the Butler Library, Columbia University, N.Y. nineteenth century (Repr. by Dr. A.S. Ünver) ..
  9. Cover ornament of Ms. No. 2110 in Topkapı Palace Museum, Treasure Library nineteenth century (Repr. by Dr. A.S. Ünver).
  10. Bouquet over a writing-pad belonging to Sultan Mahmud, At Treasure Library, The Topkapı Palace Museum, No. 2264 nineteenth century (Repr. by Cahide Keskiner).
  11. Bouquet in a vase adorning a Koran Page. By Chief book-binder Salih Efendi nineteenth century (Repr. by Mine Balioğlu).
  12. Bouquet in a vase by the illuminator Ali Nakşibendi. On a Koran page. nineteenth century (Repr. by Azade Akar).
  - 13-19. New compositions in old style. By Dr. A.S. Ü., G. Ünver, T. Ölez, S. Toran.

Resim : 1

Resim : 2

Resim : 4

Resim : 3

Resim : 5

Resim : 6

Resim : 7

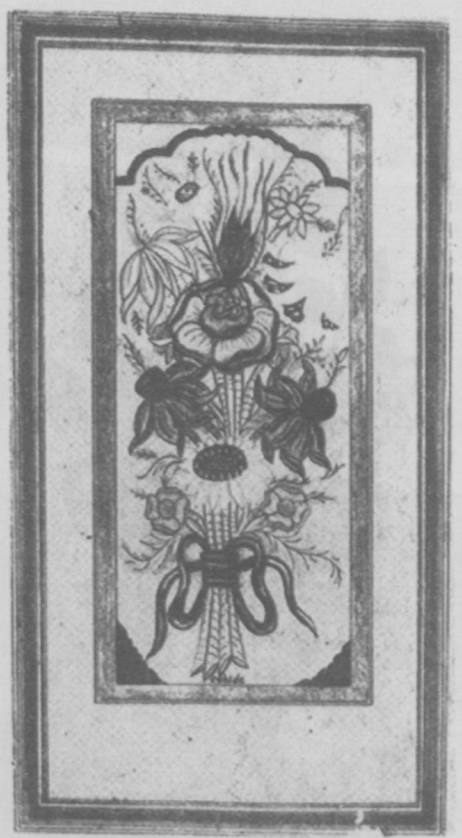

Resim : 8

Resim : 9

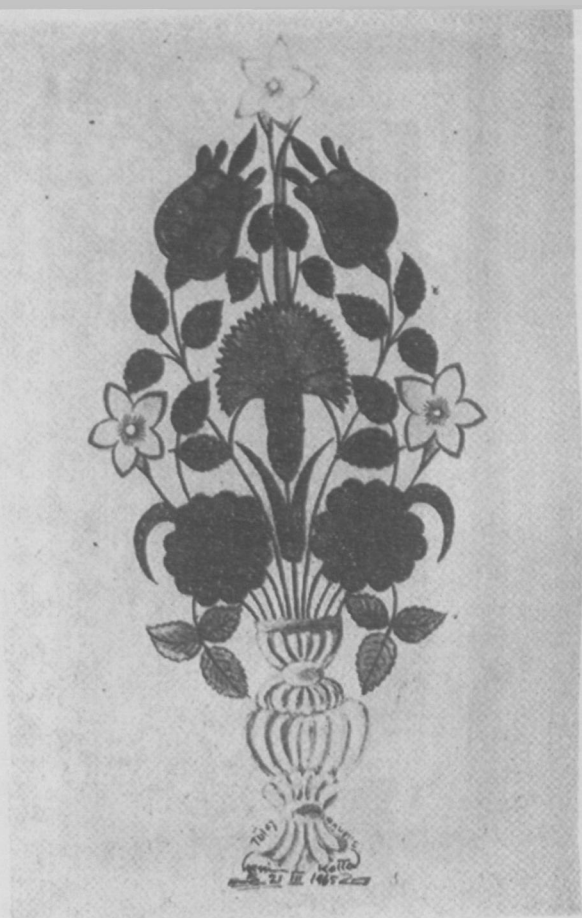
Resim : 10

Resim : 11

Resim : 12

Resim : 13

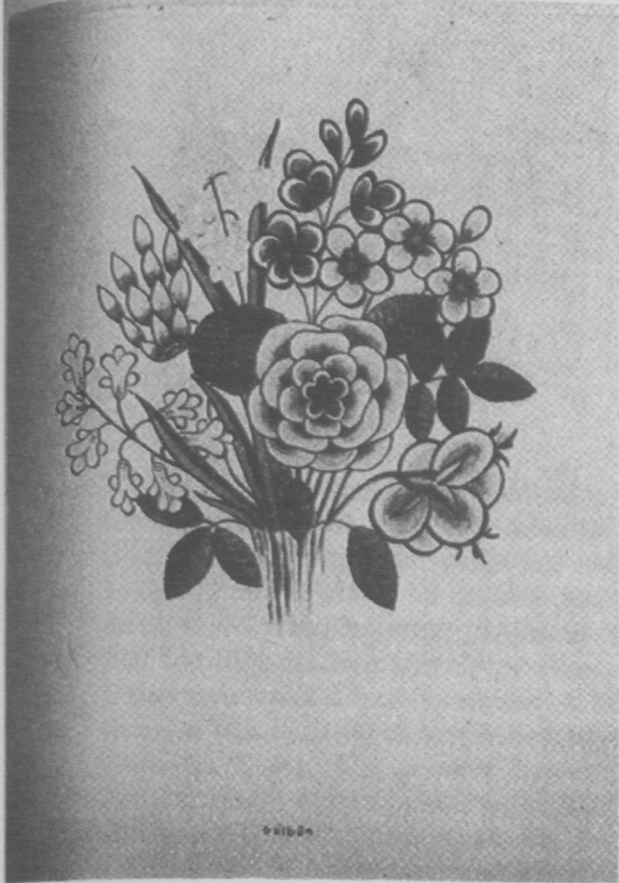
Resim : 14

Resim : 15

Resim : 16

Resim : 17

Resim : 18

Resim : 19